

MÜTAREKE DÖNEMİNDE İŞGAL TEHDİDİ KARŞISINDA MANİSA

Yrd. Doç. Dr. İbrahim İNCİ

Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

ÖZ

I.Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleriyle yaptığı Mondros Ateşkes Anlaşması sonucu fîilen tarihe karışmıştır. Bu anlaşma ile savunmasız kalan Türk yurdu galipler tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Batı Anadolu'yu uydurma gerekçelerle Yunanlılara veren İtilaf Devletleri 15 Mayıs 1919'da başlayan Yunan işgal ve vahşetinin baş sorumlularıdır.

Manisa'nın Türk ve Müslüman halkı Yunan işgaline karşı savunma tedbirleri alınması için resmi makamlara çok sayıda telgraf çekmiştir. Ancak, bu çabaları bir sonuç vermemiştir. Bu dönemde Osmanlı Hükümeti'nin, İzmir ve Manisa'daki yöneticilerin işgal tehlikesi karşısında teslimiyetçi ve direniş karşıtı tutumları, halkın silahlı mücadele teşkilatları kurmalarını engellemiştir. Bunun sonucu Manisa direniş göstermeden Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Üç yıldan fazla süren işgal döneminde Yunanlılar tarafından binlerce Türk katledilmiş, sağ kalanlar ise Yunan zulmü nedeniyle büyük açılar çekmiştir.

Anahtar Kelimeler: Manisa, Türk, Rum, işgal, Yunanlılar

MANISA, AGAINST INVASION MENACE IN THE TIMES OF ARMISTICE

ABSTRACT

After the defeat in the First World War, the Ottoman Empire actually vanished after the Mondros Armistice with the Entente Powers. Defenseless, because of the armistice, the Turkish fatherland was being invaded by the victors. The Entente Powers, having given the West Anatolia to Greeks with false reasons, were mainly responsible for the upcoming Greek invasion and atrocity on May 15, 1919.

Manisa's Turk and Muslim people sent many telegrams to the authorities to take defensive precautions against the Greek invasion. These attempts, however, were in vain. At that time, the submissive and anti-resistant attitudes of the Ottoman government and the authorities in İzmir and Manisa against invasion menace prevented the people from organizing armed struggle forces. As a result, Manisa, was invaded by Greeks before she could resist. In the invasion period which took more than three years, thousands of Turks were slaughtered by the Greeks, the survivors suffered that much due to Greek tyranny.

Keywords: Manisa, Turk, Greek, invasion, Greeks

Giriş

Osmanlı Devleti müttefikleriyle birlikte I. Dünya Savaşı'nda birçok cephede yenilmiş, artık savaşabilecek gücü kalmamıştı. Bu nedenle Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine ateşkes teklifinde bulundu. Tevfik Paşa'nın başında bulunduğu Osmanlı Hükümeti'nin 20 Ekimde teklif ettiği ateşkes anlaşması 30 Ekim 1918'de imzalanmıştır. Mütarekenin imzalandığı gün anlaşma şartları Osmanlı Mebusan ve Ayan Meclislerinin gizli oturumlarında Sadrazam tarafından açıklanmış, ateşkesin ağır hükümleri her iki meclisçe de büyük üzüntü ve endişe ile karşılanmıştır (Eroğlu, 1982: 83). Mondros Ateşkes Anlaşması İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki silahlı çatışmaya son vermişti. Ancak Osmanlı ülkesini galiplerin işgallerine açık hale getiren hükümleri nedeniyle son derece kötü uygulamalara elverişli idi. Ateşkes Anlaşmasınının 7. maddesi İtilaf Devletleri'ne Osmanlı Devleti'nin her hangi bir bölgesini, güvenliklerini tehdit edecek bir durum nedeniyle işgal hakkını tanıyordu. Yine Anlaşma uyarınca Osmanlı ordusu terhis edilmiş Türk yurdu işgaller karşısında savunmasız hale getirilmişti.

Ülkenin yüzde seksenini oluşturan köylü savaşın büyük acısını çekmişti. Her evden birkaç genç eksilmişti. Yalnız düşman silahları yüzünden değil, kötü idare ve çeşitli salgın hastalıklar yüzünden millet kırılmıştı. Savaşlardan bıkmış olan halk tekrar ikinci bir maceraya atılıp hayat ve varlığını yitirmektense şimdilik kendisine zararı dokunmayan ve kendinden uzakta duran bir yabancı işgalini veya bir rejim değişikliğini zararlı görmedi. Bunlara ilave olarak onun kulağına kadar ulaşan bir propaganda vardı. İngiliz askerleri Türk insanını Rumların tecavüzünden kurtaracak adil insanlardı. Padişah da bu fikirdeydi (Aybars, 1997: 79).

Ülkenin en vatansever insanları arasında bulunan ve vatan savunmasında millete önderlik yapması beklenen muvazzaf ve yedek subayların birçoğu şehit olmuş, bir kısmı ise İtilaf Devletlerinin elinde harp esiri idi. Geriye kalanların önemli bir kısmı da, İstanbul ve diğer büyük şehirlere dönmüş, emekliliklerini veya istifalarını isteyerek ticaret hayatına atılarak sakin bir hayat yaşamaya karar vermişlerdi (Apak, 1990: 43-44). Vatanın bu aydın insanlarındaki rehabet yılların savaş yorgunluğundan ve galiplerin Türk ülkesine dokunmayacakları düşüncesinden kaynaklanıyordu. Türk insanının yurdunu İtilaf Devletleri'nin kalıcı olarak işgal etmeyecekleri düşüncesine sahip olmalarında Wilson prensiplerinin de büyük rolü olmuştur. Çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu yerlerde Türk egemenliğini tanıyan Wilson prensiplerinin 12. maddesi Mütarekenin ilk aylarında Türk halkında ülkelerinin istila edilmeyeceğine ilişkin bir güven oluşturmuştu (Tevetoğlu, 1991: 132). Bunda, gerçek niyetlerini gizleyen İtilaf Devletlerinin (İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, ABD) Türklerin topraklarında gözleri olmadığını, Türk yurdunu işgal etmeyi düşünmediklerini söylemelerinin de etkisi vardı. Oysa daha I. Dünya Savaşı öncesinden başlayarak Osmanlı ülkesini gizli anlaşmalar yaparak kâğıt üzerinde paylaşmışlardı. Galip devletler Ateşkes Anlaşması hükümlerine

dayanarak 1 Kasım 1918'den itibaren Musul, İskenderun, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını ve daha sonra Trakya ve Anadolu'nun çeşitli bölgelerini işgal ettiler (Eroğlu, 1982: 79). İşgallerin başlaması ile birlikte yorgun ve yılgın olan Türk insanı direniş cepheleri oluşturmuş vatanını ve bağımsızlığını kurtarmak için olağanüstü fedakârlıklarda bulunmuştur.

İzmir'in İşgaline Kadar Manisa

Bu başlık altında Mondros Ateşkes Anlaşması tarihinden İzmir'in işgal edildiği 15 Mayıs 1919 tarihine kadar Manisa'ya yönelen muhtemel Yunan işgaline karşı Manisa halkının ne gibi çarelere başvurdukları anlatılmaya çalışılacaktır.

I. Dünya Savaşı içinde İngiliz, Fransız ve İtalya arasında 21 Nisan 1917'de gizli olarak imzalanan St. Jean de Mourienne anlaşmasıyla İzmir ve çevresi İtalyanlara verilmişti. Ancak bu yöre daha Çanakkale Savaşı yıllarında İngilizler tarafından kendi saflarında savaşa katılmaları karşılığında Yunanlılara vaat edilmişti. İngilizler bir taraftan İtalyanlara vaat ettikleri İzmir'i ikinci kez 1917 yılında Yunanlılara verme vadinde bulunmuşlardır (Çelebi, 2005: 19; Apak, 1990: 3; Aybars, 1997: 68).

Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik çıkıp Mondros Ateşkes Anlaşması ile birlikte Batı Anadolu'ya İtilaf Devletleri temsilcilerinin gelmesi buralarda yaşayan Rumlar tarafından sevinçle karşılandı. Daha 7 Kasım 1918 günü İzmir limanına bir İngiliz gemisinin gelmesiyle Rumlar sevinçten çılgına dönmüşler, her tarafı Yunan bayraklarıyla donatmışlardır. Bir papaz elindeki tabancayı havaya boşalttıktan sonra İngiliz gemisinde bir ayın yaparak aklınca İzmir'in Yunanistan'a ilhakını takdis etmiştir (Bayar, 1997: 129-130). Bu olaylar demiryoluyla İzmir'e bir saatlik mesafede olan Manisa Rumları üzerinde hemen etkisini göstermiş, Manisa'nın yakın bir gelecekte Yunan ordusunca işgal edileceği umuduna kapılarak taşkınlık yapmaya başlamalarına neden olmuştur. Rumlar bu taşkınlık ve tahrikleriyle Türkleri galeyana getirmek, karışıklıklar çıkarmak suretiyle mütareke hükümlerine göre bir yabancı müdahalesinin gerektiği görüntüsünü vermek istiyorlardı. İtilaf Devletlerinin Manisa'daki askeri temsilcileri Rum yanlısı bir tavır içindeydiler. İngiliz askeri temsilcisi daha da ileri giderek Rumları kargaşa çıkarmaya teşvik ediyordu. Türklere karşı yürütülen tahrik ve provokasyonlar bir program dâhilinde yürütülüyordu. Manisa'ya daha kötü günlerin geleceğinin habercisi olan olaylar karşısında Türk halkının haklarını savunmak için Manisa ileri gelenleri cemiyetler kurmaya başladılar. İlk milli cemiyet, İstihlas-ı Vatan Cemiyeti adı ile 1918 yılı Kasım ayı sonlarında kuruldu. Bu cemiyeti kuranlar arasında Karaosmanoğlu Kâni Bey, Avukat Abidin Bey, Eczacı Rıza Bey ve Türk Ocağı'nın bazı üyeleri bulunmaktaydı. Daha sonraki günlerde Belediye Başkanı Bahri Bey'in de katılımıyla cemiyet, Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti adını almıştır. Manisa'da kurulan diğer milli cemiyetler, Müftü Âlim Efendi tarafından kurulan Cemaat-ı İslâmiye ile Cemiyet-i Müderrisin idi (Köklü, 1998: 11).

Rumlar da Manisa'da siyasi faaliyetlerini idare için Küçük Asya adlı bir örgüt kurmuşlardı. Bütün varlıkları ile Yunanlılık idealine bağlı olan Rumlar, Yunanistan'a katılmak için teşkilatlı olarak çalışmaktaydılar. Yine Rumların kurduğu Horada adlı gizli cemiyet de aynı amaçlarla, Manisa'da kargaşa çıkarmak için diğer cemiyetle ortak çalışmalar yürütüyordu. Rumların Türklere saldırıları ve kargaşa çıkarma çabaları, Osmanlı Mebusan Meclisinde Manisa mebusu olarak görev yapan Sabri ve İbrahim Beylerin, 11 Aralık 1918 günü, Hükümetin daha dikkatli hareket etmesi yönünde bir önerge vermelerini gerektirmiştir (Ergül, 1991: 24-25; Bilgi, 2008: 9).

24 Aralık 1918 günü İzmir limanında İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemilerinin yanına ilk kez bir Yunan torpidosunun demirlediği görüldü. Bir sonraki gün Yunan torpido komutanı bir müfreze deniz askerleriyle birlikte Yunan konsolosluğuna kendi bayraklarını çekince Rum halk şehirden sevinç gösterilerinde bulundu. Her yer Yunan bayraklarıyla ve Yunan Başbakanı Venizelos'un resimleriyle donatıldı (Bayar, 1997: 130-131).

İzmir'de meydana gelen bu olumsuz gelişmeler, Manisa Rumlarının saldırganlıklarını artırıyor, cana ve mala kastetme gibi eylemlerde onları cesaretlendiriyordu. 1918 yılı Aralık ayının son günlerinde Bozköy'de Türklere ait vücudundan ayrılmış üç insan başı Hükümet binasının önüne bırakıldı. Rumlar bu cinayetleriyle Manisa'daki Türkleri korkutarak ve tahrik ederek asayiş bozmaya çalışıyorlardı. Paris Barış Konferansı'nın arifesinde işledikleri bu cinayetlerle Rumlar, Venizelos'a Batı Anadolu'yu işgal talebinde bulunması için fırsat vermek istiyorlardı (Köklü, 1998: 14). Yine bu amaçla İzmir ve çevresinde faaliyette bulunmak üzere Metropolit Hristostomos'un da yardımlarıyla İzmir'de Mavri-Mira'ya benzer bir Rum Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyetin kuruluş amacı İzmir ve çevresinde Rum, Avrupalı ve Türk bütün etnik unsurlar arasında Yunan propagandası yapmak, Venizelos'un işine yarayacak siyasi belgeleri hazırlamaktı.

1919 yılı Ocak ayında bir Yunan vapuru ile İzmir'e Yunan Kızılhaç heyeti gelmiştir. Bu heyetin oluşturduğu yardım kollarından biri Manisa'ya gönderilmiştir. Yunan Kızılhaç vapurunda görevli olarak İzmir'e gelen iki Giritli Türkün Celal Bayar'a anlattıklarına göre, gemide doktor ve hastabakıcıların yanı sıra vaktiyle Türkiye'den kaçmış Yunan ve İngiliz ordularında askerlik yapmış Rum komitacıları da bulunuyordu. İlaç sandıklarında sağlık araç gereçleri altında Rumlara dağıtılmak üzere silahlar getirilmişti (Bayar, 1997: 131-135).

Rumların kurdukları cemiyetler ortak hareket ederek yerli Rumları silahla donatıyorlardı. Bu çalışmalarının sonucunda 12 Ocak 1919'da Urla'da üç gün süren bir isyan çıkardılar (Balcıoğlu, 2002: 34). Bölgede Rumların çıkardığı her isyan ve olay, Manisa'daki Rumların taşkınlıklarını artırmalarına neden oluyordu. Yerli Rumların bu isyan ve saldırıları Türklere, Yunan işgali tehlikesinin yaklaşmakta olduğu algısını güçlendiriyordu.

Manisalı Türklerin asıl başlarına gelmekte olan felaketin ilk korkunç haberleri başta Anadolu Gazetesi olmak üzere İzmir basınında çıkmıştır. İzmir'de yayınlanan gazetelere göre Aydın vilayeti Yunanlılar tarafından işgal edilecekti. Yine gazetelerin haberlerine göre Aya Fotini kilisesinde bir papaz bütün kını ile pek yakında Yunan ordusunun İzmir ve çevresini işgal edeceğini bildirdikten sonra, bu işgal sırasında ne kadar Türk ve Müslüman kanı dökülürse hepsinin Rumlara helal olacağını söyleyerek onları katliama teşvik ediyordu. İzmir Metropoliti Hristostomos'un da diğer İzmir kiliselerinde aynı sözleri sarf etmesi Türkleri dehşete düşürmüştü (Uluçay-Gökçen, 1939: 59). Felaketin yaklaştığını bildiren bu haberler üzerine Manisa Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyetinin ileri gelenleri Sadarete ve Ayan Meclisine 23 Ocak 1919 tarihinde aşağıdaki telgrafi çekmişlerdir:

İzmir' de çıkan Anadolu gazetesinin 23 Ocak 1919 tarih ve 2186 numaralı nüshasında vilayetimizin Yunanistan' a verildiği ve Yunan askeri geldiği zaman bütün çukurların Müslüman cesetleriyle doldurulması ve bir Türk katl eden kimsenin bütün günahlarının afv olunacağı tarzında, yanında bir Yunan subayı olduğu halde bir papaz tarafından kilisede beyan edilmiştir. Bu ilhak keyfiyeti, söz konusu subay tarafından doğrulandığı gibi, İzmir Metropolitanin de İzmir kiliselerinde aynı şekilde nutuklarda bulunduğu görülmüştür. İzmir'in diğer gazeteleri de, aynı tarihli nüshalarında bu mealde neşriyatta bulunmuşlardır.

Bilahare İtilaf Devletlerinin teşebbüsleri, daha önce ilan edilmiş olan mütareke şartlarına asla uymamaktadır. Osmanlı başkentinde Padişaha ait saraylara bile el konulması ve Yunan askerlerinin Trakya' dan itibaren İstanbul içerilerine kadar işgal mahiyetinde istila etmeleri, durumun vahametine kuvvetli bir delildir. Hükümetin şimdiye kadar söz konusu neşriyatı yalanlamaması, bu bölgedeki İslam nüfus üzerinde fevkalade bir heyecanın oluşmasına sebep olmuştur. Müslümanlar, düşmanın kötülüklerine maruz kalmamak için, şimdiden ırz ve namuslarının muhafazası kaygısına düşmüşlerdir. Aslı ve nesli Türk ırkına mensup ve bir buçuk milyona yakın ahaliden oluşan ve ancak % 10' u gayr-i Müslim olan Aydın vilayetinin Yunanistan' a terk ve teslimi öyle suhuletle mümkün bir hal ve mesele değildir. Biz de meşru haklarımızın korunması hususunda her ne yapılması mümkünse, o yönde teşebbüslere kesinlikle müracaat edeceğiz. Şu dakikada bütün ahali saltanat merkezinden verilecek cevabı beklemektedirler. Vilayetimizin kurtuluşundan kabinemizin ümitli olmadığı ve bizlere kesin teminat veremediği takdirde, memleketi uğrayacağı vahim akıbetten kurtarmak veya başımızın çaresine bakmak üzere diğer vasıtalara müracaat mecburiyetinde kalacağımızı önemle arz eder ve telgraf başında acil cevap bekleriz.

Manisa Müftüsü Âlim-Belediye Reisi Bahri- Müdafaa-i Milliye Reisi Kamil- Donanma Reisi İbrahim- Ticaret Odası Reisi Süleyman (BOA, DH.

KMS, D. 49/1-80, Lef. 2-3, 5.Ca.1337- 6 Şubat 1919; Ayıışı, 1994: 5; Uluçay-Gökçen, 1939; 59)¹.

Cemiyet mensupları Sadarete ve Ayan Meclisi Riyasetine gönderdikleri telgrafın içerik olarak benzerini aynı gün padişaha da göndermişlerdir (BOA, DUIT, 177/114, Lef 2-4; Bilgi, 2008: 81-82). Gelmekte olan tehlikeyi önceden görüp açık bir şekilde ortaya koyan Manisa aydınları, bu telgraflarına bir cevap alamayınca kolayca Yunanistan'a bırakılmayacağını ve vatan müdafaası için her çareye başvuracaklarını yineleyen iki telgraf daha çektiler. Ayan Meclisi Riyasetine 25 Ocak 1919 tarihinde gönderilen telgrafların aşağıda verilmiştir:

Âyan Meclisi Başkanlığı' na

Uğursuz harbin devam ettiği dört sene içinde Aydın vilayeti ahalisi vatan müdafaası emrinde ve muhafazasında harikulade fedakârlıklar göstermişlerdir. Bu bölgeden susuz çöllere sevk edilen vatan evlatlarının, hemen % 80' i şehid olmuşlardır. Dönenlerin halleri ise şimdi kalpleri parçalayacak derecede elîmdir. Pek çok ocaklar sönmüş, ihtiyar, alil ana-babaların tahammül edilemeyecekleri bir dereceye gelmiştir. Bu gibilerin keder ve ızdıraplarına azaltmaya çalışmakta olduğumuz bir sırada İzmir Rum metropoliti ile bütün Rum ruhbanlarının yakında İzmir'i işgal edecek olan Yunan askerinin umum Türkleri katl ederek, cesetlerinin kuyulara doldurulması hakkındaki nutukları ve gizli tertibatları bizleri yeniden dehşete düşürmektedir.

Gazetelerde yayınlanmakta olan bu canhıraş haberleri hükümetimizin yalanlamaması doğrusu bizleri büsbütün şüpheye düşürdü. Yunanistan ve Bulgaristan' da hususiyle bütün Anadolu'da henüz doyulamayan İslam kanının, helal addedilerek buralarda da bir an önce içilmesi için Rumların teşvik olunması, bilmiyoruz ki, İtilaf Devletlerinin bile lisanlarından düşmeyen Wilson görüşlerine, adalet ve insaniyet kaidelerine ne dereceye kadar uygundur. Sonucu cidden müthiş olacak olan bu haberlere karşı, elimiz kolumuz bağlı olarak ölmek niyetinde değiliz. Irz ve namusumuzun muhafazası neye bağlı ise, bu hususta hiç bir şeyi ihmal etmeyeceğiz. Daha sonra kadın gibi ağlamaktansa, erkek gibi ölmeyi tercih ederiz. Bu bölgede Rumlar, Ermeniler birbirleriyle yarışır gibi, yardım toplayarak biriktirdikleri büyük paralarla tazallüm için Avrupa' ya gidip maksatlarını temine çalışmakta ve kaynakları Avrupa olan gazetelerin neşriyatına güvenmek lazım gelirse, emellerine de ulaşmaktadırlar.

Dünyada hiç bir mahkeme tek tarafın iddiasıyla hüküm vermez. Şu halde adalet kelimesi yalnız isim olarak kaldı demektir. Hariciye Nazırının gazetelerde görülen beyanatından henüz sulh konferansına davet edilmediğimiz anlaşılıyor. ... Nezaretin açıklamaları gayet zayıf olup, haberde şifa verecek kıymet ve mahiyette değildir. Milletın hükümet nazarında hakkı varsa, herhalde kamuoyunu tatmin etmeleri gerekir. Rumların pek açık ve sarıh olan tertiplerine

¹ Bu çalışmada kullanılan arşiv belgelerini sağlamada yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Zafer Atar'a teşekkür ederim.

karşı hükümetin sukut ile mukabelesi hepimize üzüntü ve ümitsizlik vermektedir. Bizler devletimizin geçirmekte olduğu tehlikelerin bilincindeyiz. Şimdilik bu caniyane ve vahşiyane teşebbüslerden dolayı ne kalben ve ne de lisanen müdafaaada bulunamıyoruz. Ancak her şeyin bir sınırı olmak lazım gelir.

Bu uğursuz haberin vilayetimizin köylerine kadar yayılması, biçare, mazlum ve mağdur olan halkımızı endişeye sevk etti. Hiç olmazsa şehid babalarıyla, analarını ve ihtiyar, hasta olanlarımızı bu tasavvur olan katliamdan kurtarmak için şimdiden Anadolu' nun civar mahallerine göndermeye karar verdik. Şu kararımızı tatbik muvaffak olduktan sonra Hükümetimizin ve tüm milletin yardımına dayanarak meşru bir hakla vatanımızın savunulması ve korunması için ayaklanacağımızı evvelki telgrafımıza ilave olarak tekrar arz ve acele cevabınızı bekleriz.

Manisa Müftüsü Âlim- Belediye Reisi Bahri- Müdafaa-i Millîye Reisi Kamil- Donanma Reisi- İbrahim- Ticaret Odası Reisi Süleyman (BOA. DH. KMS, 49/1-80, Lef. 12-17 (5.Ca.1337- 6 Şubat 1919); Uluçay-Gökçe, 1939: 61; Ayışığı, 1994: 6).

Ancak, Manisa ileri gelenleri bu telgrafa da cevap alamayınca, kararlılıklarını kaybetmeksizin, Yunan işgaline karşı millet olarak ne yapılması gerekiyorsa onu yapacaklarını vurgulayan üçüncü bir telgrafi 28 Ocak 1919 günü Ayan Meclisi Başkanlığına göndermişlerdir. Telgrafın metni şöyledir:

Ayan Meclisi Başkanlığı' na

Aydın vilayetinin Yunanistan' a terk edildiği bahanesiyle İslam milletinin imhası hakkında, başta metropolitleri ve bazı papazları olduğu halde Rumlar tarafından ne gibi feci tertiplerde bulunmakta olduğuna ve bu durumun sonuçlarına ve bizlerce alınması gereken tedbirlere vesaireye dair geçmiş telgraflarımıza henüz cevap verilmemesi ve söz konusu nutukların yalanlanmaması, bu husustaki kanaatimizi doğrulamaktadır. Ani bir felaketin ortaya çıkmasında evlat ve eşlerimizin ırz ve namusumuzun muhafazasına imkân bulunamayacağı delilleriyle tesbit edilmiştir. Mülhakatı bir kenara bırakırsak, sadece Saruhan' da 60 bine yakın İslam nüfusu vardır. Vakt-i zamanında kurtuluş çarelerine başvurmayı gerekli görmekteyiz. Saltanat merkezince maruzatımızın dikkat alınmamasından, (gasp edilmek istenilen haklarımızın muhafazasına kendiniz gayret ediniz) anlamını çıkardık. İşte evvelce arz eylediğimiz gibi, kabinemizin yardımına dayanarak vilayetimizi Yunan istilasından ve katliamlardan kurtarmak için ne şekilde hareket etmek gerekiyorsa, ona göre icabına bakacağımızı üçüncü defa olarak tekrar eyleriz.

Manisa Müftüsü Âlim- Belediye Reisi Bahri- Müdafaa-i Millîye Reisi Kâmil- Donanma Reisi İbrahim- Ticaret Odası Reisi Süleyman ((BOA, DH- KMS, 49/1-80, Lef 4,5,6, 5.Ca.1337- 6 Şubat 1919 ; Ayışığı, 1994: 7).

Bu kritik dönemde Manisa'dan Hükümet yetkililerine ve Ayan Meclisine gönderilen telgraf sayısı 25'e ulaşmıştır. Bu telgraflarla Manisalılar yaklaşmakta olan işgallere karşı yetkililerden bilgilendirilmelerini ve kurtuluş yolu göstermesini istemelerine rağmen, ne yazık ki bir cevap alamamışlardır

(Uluçay-Gökçen, 1939: 59; Bilgi, 2008: 90). Manisa'nın aydınları acı günlerin adım adım yaklaştığını görüp hal çareleri ararlarken, İstanbul Hükümetinin umumi felakete son vereceklerini umduğu İtilaf Devletleri bu sırada Türkiye'nin milli felaketini hazırlıyorlardı. İtilaf Devletlerinin umutlandığı Venizelos 4 Şubat 1919'da Paris Barış Konferansı huzurunda resmen Batı Anadolu'nun tamamını, Fethiye-Gemlik Körfezi hattının batısında kalan Türk yurdunu istemiştir. Venizelos amacına ulaşmak için Batı Anadolu'da Rum nüfusun çoğunlukta olduğu ve Türklerden zulüm gördükleri uydurma gerekçesini ileri sürüyordu. Oysa Amiral Bristol'un raporuna göre en çok Rum nüfusun bulunduğu kentlerden biri olan İzmir'in toplam 406 bin olan nüfusunun ancak 151 binini Rumlar oluşturmaktaydı. Manisa'nın merkezli Saruhan sancağının 398 bin olan nüfusunun da sadece 46 bini Rum idi. Yine Amiral Bristol'un başkanlığını yaptığı uluslar arası inceleme heyetinin raporuna göre Venizelos'un iddia ettiğinin aksine Rumların hayatı asla tehlikede olmamıştır (Balcıoğlu, 2002; 34-37).

İşgalin her gün biraz daha yaklaştığını hissedenler ve Yunanlıların bunu sağlamak için dünya milletleri katında ve Paris Barış Konferansında çok yönlü çalışmakta olduğunu görenler, daha etkin bir şeyler yapılması gerektiğine inanıyorlardı. Bunun için İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyetinin önderliğinde 17 Mart 1919 günü İzmir'de çevre illerden gelenlerin katılımı ile bir kongre düzenlendi. Bu toplantıya Manisa'dan Karaosmanoğlu Bahri Bey ile Avukat Abidin Bey'in başkanlığında dört kişilik bir heyet katılmıştır. İzmir Valisi Nurettin Paşa'nın yardımcılarıyla toplanan bu kongreye İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa ve Balıkesir'den temsilciler katılmıştır. Kongre, bu vilayetlerden 37 müftü ve 37 belediye başkanının yanı sıra yüzlerce kişinin katılımıyla gerçekleşmişti. Başkanlığına İzmir Belediye Reisi Hasan Paşa'nın seçildiği kongrenin ikinci reisliğine seçilenler arasında Manisa Belediye Başkanı Bahri Bey de bulunmaktaydı (Bayar, 1997: 145; Köylü Gazetesi, 22 Mart 1335 (1919). Kongrenin amacı, Türklerin haklarını dünya kamuoyuna duyurmaktır. Üç gün devam eden kongrenin sonunda kabul edilen bir muhtıra ile Türk milletinin işgallere karşı kendini koruma kararında olduğu, İtilaf Devletleri'ne ve temsilcilerine bildirildi (Bilgi, 2008: 5; Köklü, 1998: 21-24).

İzmir Valisi ve 17. Kolordu Komutanı Nurettin Paşa bölgede kurulan silahlı Rum çeteleriyle başarılı bir mücadeleye girişmiş, yerli Rumların İtilaf Devletleri temsilcileriyle Yunanlılardan aldıkları cesaretle yaptıkları taşkınlıklara karşı sert tedbirler almıştı. Cesurca kararlar alan Nurettin Paşa başarılı idareciliği sayesinde Aydın vilayetinde istikrar ve güvenliği sağlamış, milli cemiyetlerin kurulmasına ve kongrelerin yapılmasına destek vermişti. Bu suretle Türk halkının moralini yükselterek bir Yunan işgaline karşı direnişte bulunma konusunda kararlı bulunuyordu. Bu durum Yunanlıların ve Rumların işgal planlarını zora sokuyordu. Bu nedenle Venizelos Rumların Nurettin Paşa tarafından katledileceği propagandası ile İtilaf Devletleri'ni kandırarak Osmanlı Devleti'ne baskı yapmalarını ve Nurettin Paşa'yı valilikten aldirmalarını

sağladı. Nurettin Paşa'nın Mart ayı sonlarında görevden alınmasıyla yerine Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın sözünden çıkmayan milli direniş karşıtı İzzet Bey Vali atandı. 17. Kolordu Komutanlığına İzzet Beyle aynı düşünce ve tutum içinde olan Ali Nadir Paşa atandı. Mart ayı içinde Manisa Mutasarrıflığına Giritli Hüsnü Bey atanmıştı (Ahenk, 5 Mart 1335 (1919). İleride görüleceği üzere, Giritli Hüsnü Bey'in Mutasarrıflığa atanmasından sonra milli direniş taraftarlarının işi çok zorlaşmıştır.

4 Mart 1919'da Sadrazam Tefvik Paşa'nın istifasından sonra, sadrazam yapılan Damat Ferit Paşa İtilaf Devletlerinin isteklerine uygun şekilde hareket etmeye başladı. Bu konuda bir bildiri de yayınlarak Mütareke şartlarına uyma hususunda azami itina göstereceğine dair İtilaf Devletlerine teminat verdi.

İşgaller karşısında ülkenin birçok yerinde direniş önlemlerinin alınması üzerine harekete geçen Ferit Paşa, halkı sükûnete davet etmek için Anadolu ve Rumeli'ye hanedan mensuplarının başkanlığında Nasihat Heyetleri gönderdi. Ege bölgesine şehzade Abdurrahim Efendi'nin başkanlığında bir Nasihat Heyeti gönderdi. Bu heyetin görevi Batı Anadolu'da yaşayan başta Türk ve Rum olmak üzere tüm halka dostça, barış içinde yaşamaları için nasihatte bulunmaktı.

Heyet 25 Nisan Cuma günü Manisa'ya geldi (Çelebi, 1992: 26-28). Heyetin geleceği önceden bilindiği için kentte karşılama hazırlıkları yapılmıştı. Özel trenle gelen Şehzade Abdurrahim Efendi'nin başkanlığındaki heyette Ali Rıza Paşa, Süleyman Şefik ve Hayret Paşaların yanında Bursa müftüsü ile eski Rum milletvekillerinden Kazanidis ve Yorgo Güvenidis Efendiler gibi halk üzerinde etkili olacağı düşünülen kimseler de vardı. Şehzade Abdurrahim Efendi, Hükümet binasında halka kardeşliğe ve asayiş içinde ortak yaşamaları gerektiğine ilişkin Padişahın fermanını okudu (Çelebi, 1997: 100). Padişahın fermanı ve selam-ı şahanesi Manisa'nın Türk halkını duygulandırmış ve onların onurlarını yükseltmiştir. Nasihat Heyeti bir gün Manisa'da kalmış, 26 Nisan Cumartesi günü şehirden ayrılmıştır. Manisa'daki Türklerin çoğu Nasihat Heyetinden çok etkilenmiş, Padişahın kendilerini tehlikelerden uzak tutacağı inancına kapılmıştır (Köklü, 1998: 26-27).

Heyetin Batı Anadolu'dan ayrılması ile birlikte Rum çeteleri Yunanlılardan aldıkları talimatlarla Türklere yönelik saldırılarını artırmışlardı. Bu günlerde Paris Barış Konferansı'nda İzmir ve çevresinin Yunanlılara verilmesi ile ilgili çalışmalar yürütülüyordu.

Yunan Başbakanı Venizelos Batı Anadolu'nun, özellikle Ege Bölgesinin tarihin en eski dönemlerinden beri "Yunan" olduğunu, Osmanlı egemenliğinin bu özelliği değiştirmedeğini, Ege'de nüfus çoğunluğunun bile Rumlardan oluştuğunu iddia etti. Oysa gerçek durum çok farklıydı. İzmir'i de içine alan ve Ege'nin en büyük ili olan Aydın'da 1 249 067 Türk'e karşılık 299 097 Rum vardı. Menteşe'de 188 966 Türk ve 19 923 Rum bulunuyordu. Zaten Osmanlı ülkesindeki Rumların toplam nüfusa oranı %9'u aşmıyordu. Venizelos özellikle Anadolu'nun gerçek etnik yapısını bilmeyen Amerikalıları ikna

edebilmek için yalan yoluna başvuruyordu. Ancak başta İtalyan temsilcileri olmak üzere pek çok Amerikan ve Fransız diplomatları, bu iddiaların doğru olmadığını bildirdiler. Bu durumda, Yunanlılardan yana olan İngiltere, İtalya'nın Batı Anadolu üzerinde emelleri olduğunu ileri sürdü. Böylece İtalyanlarla İngilizlerin arası açıldı ve İtalyanlar, barış görüşmelerinden çekildiler. Ancak Yunanlıları destekleyen İngilizler, Amerikalılarla Fransızları kendi planlarını kabule ikna ettiler. Amerikan Başkanı Wilson, ortaya attığı ilkelerini çiğneyerek ve danışmanlarının açıklamalarını da dinlemeyerek, İngiliz tezini destekledi. Şimdi bütün iş Yunanlıların İzmir ve çevresini işgal etmelerinin hukuki dayanağını bulmaya kalmıştı. Venizelos, Ege'de ve özellikle İzmir'de Rumların Türklerce öldürüldüğünü, pek çoğunun büyük zulümler altında inlediğini ve Osmanlı hükümetinin bu olayları engelleyemediğini söyleyerek müttefiklerinin Mondros Ateşkesinin 7'inci maddesine göre, İzmir ve civarını işgal etmeye hakları olduğunu belirtti. Bu fikir yerinde görüldü ve Yunanlıların İtilaf Devletleri adına İzmir'i işgal etmelerine 6 Mayıs 1919 günü karar verildi.

Bu olumsuz gelişmeler karşısında şehrin ileri gelenleri tarafından Manisa'nın Yunanlılara verilmesine karşı çıkmak için Redd-i İlhak Cemiyeti kuruldu. Vakit geçirmeden heyetler oluşturularak İstanbul ve İzmir'e gönderildi. Fakat bu heyetler gittikleri yerlerdeki resmi makamlardan olumlu cevap alamadılar. 10 Mayıs günü yirmi beş kişilik bir grup halinde İzmir'e giden bir heyet önce İngiliz temsilcisi Ritz ile görüştü. Yapılan görüşmede Ritz Manisalıları, telaş etmemeleri gerektiğini Manisa'nın işgal bölgesinde olmadığını söylemiş ve gerçekleri gizlemiştir. Sonra Manisa heyeti İzmir Valisi İzzet Bey ile görüşmüş ondan da Yunan işgalinin zararsız olduğu, asıl İtalyan işgalinden korkulması gerektiği cevabını almışlardır. Heyet umutsuz bir şekilde Manisa'ya dönmüştür (Uluçay-Gökçen, 1939: 59,63).

İtilaf Devletleri, bir direnişle karşılaşmaksızın İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilebilmesi için Amiral Calthorpe'un bir gün önce verdiği nota gereğince 14 Mayıs 1919 günü İzmir'in müstahkem ve askeri mevkiilerini işgal etmişlerdir (Apak, 1990: 3; Çetinkaya, 1993: 9). İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği gerçeği son güne kadar gizli tutulmuştur. Yunanlılar ve İngilizlerin böyle bir siyaset izlemelerinin amacı Türkleri hazırlıksız yakalamak ve onlara direniş için fırsat vermemektir (Öktem, 1991: 13). Vali İzzet Bey ise adeta işgali kolaylaştırmak için halkı direnişten uzak tutmaya çalışıyor, İzmir'in işgal edileceği gerçeğini halktan gizliyordu. 14 Mayıs akşamı Amiral Calthorpe tarafından Yunanlıların İzmir'e asker çıkaracakları kendisine kesin olarak bildirilmesine rağmen ertesi gün sabah erkenden Köylü gazetesinde yayınladığı bir bildiriye Vali "Bazı bedbahtlar İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği tarzında şayialar çıkarmışlar. Yalandır. Tekzip edilir." şeklinde saçmalıklarda bulunuyordu (Apak, 1990: 3). Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'da Validen farklı davranmamıştır. Nadir Paşa, işgal günü subayların sabahın erken saatlerinde kışlada bulunmalarını emretmiş ve işgale karşı bir önlem almamıştır.

14/15 Mayıs gecesi Yahudi maşatlığında bir miting düzenleyen İzmir'in Türk halkı şehirlerinin Yunanistan'a ilhakını reddeden bir bildiri yayınlamışlardır. Valinin ve Kolordu Komutanının direnişe karşı olduğu İzmir'de, halkın düşman işgaline silahla karşı koyması ve başarı kazanması mümkün değildi. Çünkü düşmanın denizden ve karadan bütün harp vasıtalarıyla yapacağı çıkarma harekâtına karşılık verecek esaslı bir teşkilat oluşturulamamıştı (Özalp, 1998: I/7). 15 Mayıs sabahı erkenden Yunan vapurları İngiliz gemilerinin refakatinde İzmir limanına girdiler. Rihtıma çıkan Yunan askerleri İzmir Metropoliti tarafından takdis edildiler. Konak'a doğru yürüyen Yunan birlikleri, Hukuk-u Beşer gazetesi sahibi Hasan Tahsin tarafından sıkılan ilk kurşundan sonra büyük bir panik yaşamıştır. Hasan Tahsin'i şehit eden Yunan askerleri, teslim olan asker ve sivil Türklere karşı katliama başlamışlardır. Esir alınan askerlerin birçoğu şehit edilmiş, sağ kalanlar ise hakarete uğramış ve eşyaları çalınmıştır. Yunan işgali sırasında yapılan katliam ve yağmalara yerli Rumlar da katılmışlardır (Çelebi, 2005: 18-19). İzmir'de Yunanlılar ve yerli Rumlar tarafından iki gün içinde 2000'e yakın Türk öldürülmüştür. Yunanlıların bu büyük vahşetine rağmen İzmir'deki Amerikan Komiseri Ravndal, kendi Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta Yunan işgalinin fazla kan akmadan gerçekleştirildiğini iddia edebilmiştir (Balcıoğlu, 2002: 35,42; Duru, 2004: 23).

Yunanlıların İzmir'i İstilasından İşgaline Kadar Manisa

İzmir'in işgal edileceği haberini işgalden bir gün önce öğrenen Manisalılar büyük bir üzüntü ve heyecana kapılmışlardır. Manisalı Türkler için aslını öğrenmek için ilgili makamlardan bilgi almaya çalışmışlardır. Redd-i İlhak Cemiyeti üyeleri Mutasarrıflık makamına gelerek durumun resmen aydınlatılmasını istemişlerdir. Mutasarrıf Hüsnü Bey artık olayın ciddiyetini anlayarak İzmir Valisi İzzet Bey'e telgraf çekerek durum hakkında bilgi istemiştir. Vali İzzet Bey Manisa Mutasarrıfına, işgal haberlerini yalanlayan ve halkın işgallere karşı boyun eğmelerini buyuran cevabi bir telgraf göndermiştir.

İzmir'in işgali 15 Mayıs günü Manisa'da çok geçmeden duyuldu. Müslüman halkı büyük bir üzüntüye boğan bu kara haber, Rumları ve Ermenileri aşırı bir sevinç ve coşkuya sevk etti. İzmir'de Yunanlıların ve Rumların Türklere katliam ve tecavüzde buldukları haberleri geliyordu. İzmir'den kaçanların çoğu, Türklerin Yunanlılara karşı işgal sırasında silah kullandıkları için Yunanlıların da silahla karşılık vermeye mecbur kaldıklarını söylüyorlardı. Gerçekleri yanlış aktaran bu kişiler halkta teslimiyet duygusunun artmasına neden olmuşlardır. Ancak, işgalin ilerleyen günlerinde İzmir'de işlenen cinayetlerin ve Türklere yapılan haksızlıkların devam ettiği duyulunca, Manisa'da da aynı olaylarla karşılaşılması için silahlı direniş hazırlığı girişimleri başlamıştır. Redd-i İlhak Cemiyeti üyeleri ve Cemiyet-i İlmiye reisi müftü Âlim Efendi halkı birlik içinde olmaya çağırıyor, işgale karşı mücadele edilmesi için her çareye baş vurulması gerektiğini savunuyordu (Köklü, 1998: 29-30; Bilgi, 2008: 91). Ancak Mutasarrıf Hüsnü Bey ve Jandarma Komutanı

Fehmi Bey, İstanbul Hükümeti'nin ve Vali İzzet Bey'in emrinden dışarı çıkmıyorlar, direniş girişimlerini engellemeye çalışıyorlardı. Mutasarrıf, direniş cephesini zayıflatmak için, "işgal sahası buraya kadar uzayacak değildir. İzmir ve çevresi ile sınırlı kalacaktır. Manisa işgal alanı dışındadır" diyordu.

İzmir'in işgal edildiği gün Mutasarrıf Hüsnü Bey, yayınlamış olduğu bildiri ile halkı sükûnete davet ediyor ve şöyle uyarıda bulunuyordu: "İşgal dolayısıyla husule gelen milli galeyanın İtilaf Devletleri kararlarının tatbikine aykırı bir harekete dönüşmesi meşru hukukumuzun zarar vereceğinden milli ve vatani menfaatlerimize mugayir bir hal ve harekette bulunmayarak tüm etnik gruplar arasında mevcut sükun ve barışı devam ettirme hususunda çalışılması ilan olunur" (Uçay-Gökçen, 1939: 63; Kaygusuz, 2002: 163).

İzmir'in işgalinden sonra taşkınlıkları artan yerli Rumların Manisa'nın üç köyünde yaptıkları tecavüz ve yağma hareketleri Manisa ileri gelenlerince İtilaf Devletleri nezdinde protesto edilmiştir. 17 Mayıs 1919 günü Manisa Müftüsü Âlim, Belediye Başkanı İbrahim, ve azalardan Bahri ve Rıza Beylerin İtalyan temsilcisine gönderdikleri telgrafla şikayetlerini bildirmişler ve bu tür olaylara engel olunmasını istemişlerdir (Çelebi, 2005: 22).

İşgalin yaklaştığı günlerde Manisalılar ilgili makamlara protesto telgrafları çekmelerinin yanı sıra, kent dışından gelen sivil ve askeri aydınların da katılımıyla bir halk direniş örgütlemeye çalışmışlardır. Bu amaçla Albay Kazım (Özalp) ve Vasıf Beylerin de aralarında bulunduğu vatanseverlerden oluşan bir grup Bahri Bey'in evinde teşkilat kurmak üzere bir araya gelmişlerdir. Kazım Özalp'in anılarında anlattığına göre bu toplantıda, Ödemiş efeleriyle irtibat sağlayarak Manisa'da bulunan silah ve cephanelerin iç bölgelere nakli ve direniş teşkilatının kurulması hususları görüşülmüştür (Özalp, 1998: I/13). Manisa'da kalan Vasıf Bey, Mutasarrıfın baskıları sonucu alınan kararları uygulama imkânı bulamamıştır. Mutasarrıf Hüsnü Bey, Vasıf Beyi makamına çağırarak onu korkutmaya çalışmıştır. Yine aynı günlerde terhis olarak Manisa'ya dönen yedek subaylardan oluşan bir grup vatansever, Manisa depolarındaki silah ve cephaneleri kullanarak bir halk direniş teşkilatı kurmak istemişlerdir. Bu isteklerini Mutasarrıfa bildirdiklerinde, Hüsnü Bey, Manisa'nın işgal bölgesinde olmadığını söyleyerek teşkilat kurmalarına izin vermemiş ve kendisini dinlemeyerek bir harekete kalkıştırlarsa şiddet kullanacağı tehdidinde bulunmuştur (Köklü, 1998: 32; Balcıoğlu, 2002: 51). Halk direniş teşkilatı kurma konusunda bir girişim de Teğmen Karaosmanoğlu Osman Bey tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmış, ancak, yine Mutasarrıfın ve İngiliz temsilcisinin engellemeleriyle başarısız olmuştur.

20 Mayıs günü Mutasarrıf bazı ailelerin Manisa'yı terk etmesi üzerine, halkın heyecanını yatıştırmak ve sükûneti sağlamak için bir bildiri yayınlamıştır.

21 Mayıs 1919 günü Menemen de Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir (Uluçay-Gökçen, 1939: 64; Özalp, 1998: I/13). Menemen'in işgali, Manisa'nın da pek yakında işgal edileceği anlamını taşıdığı için halkın endişesini daha da

artırmıştır. Manisa ileri gelenleri son kez Sadaret'e işgal tehlikesini anlatan bir telgraf daha çekmişlerdir. Manisa Belediye Reisi İbrahim, Azalardan Reşit, Süleyman ve Cemal, İdare Meclisinden Hüseyin, eşraftan Osman ve Bahri, dava vekili Hakkı, Külahdaşzadelerden Rıza ve Osman Beylerin imzalarını taşıyan telgraf metni aşağıdadır:

Sadaret Makamına, 23 Mayıs 1919

“Sadaret makamına ve Aydın Vilayeti'ne tebliğ edilen notalarda işgalin İzmir'e münhasır olduğu hakkındaki sarahate rağmen Menemen'in işgal edildiği ve mevkiye ve tarihçe önemli olan şehrimizin de işgal edileceğini mutasarrıflıktan öğrenmiş olduk. Heyecan dakikadan dakikaya artıyor. Hukukumuzu bu derece ayaklar altında görmektense ölmeyi tercihte müttetikiz. Emrinizi bekliyoruz.” (BOA, DH. EUM. AYS, 9/61, Lef 10, 24 Ş. 1337-24 Mayıs 1919; Bilgi, 2008: 106-107).

İşgalin ayak seslerinin duyulduğu bu günlerde, halk direniş yanlıları ve mücadele karşıtları olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Direniş yanlıları şehrin, topçu alayı ile piyade taburunun halk kuvvetleri ile takviye edilerek Menemen boğazı sırtlarında müdafaa edilmesini istiyorlardı. Halkın bir kısmı ise olaysız bir şekilde Manisa'nın Yunanlılara teslim edilmesini ileri sürüyordu. Buna gerekçe olarak da piyade taburu ile topçu alayı askerlerinin çoğunun dağılmış olmasını gösteriyorlar ve otuz kırk askerle şehrin savunulamayacağını iddia ediyorlardı.

İtilaf Devletleri irtibat subayları ve özellikle İngiliz temsilcisi direniş yanlılarını ya şehirden sürdürmekle tehdit ediyorlar veya işgalin geçici olduğunu, boş yere kan dökülmemesi söyleyip halkı kandırıyorlardı. Öte yandan Hükümet yanlıları direniş taraftarlarını İttihatçı gibi gösterip bunlara uyulmamasını, Yunanlılara karşı koyulmaması halinde mevcut durumlarını koruyacaklarını söyleyerek, halktaki mücadele isteğini yok etmeye çalışıyorlardı. Yerli Rumların aynı yöndeki telkinleri halk üzerinde etkili oluyordu. Bu propagandalar sonucu silahlı direniş yanlıları sayıca azınlıkta kalmışlar ve Manisa'nın Yunanlılara teslim edileceğini anlayarak daha gerilerde milli mücadele cephelelerinde görev almak üzere şehri terk etmişlerdir (Apak, 1990:23; Köklü, 1998: 35).

İşgallerin başladığı günlerde Manisa'da 17. Kolordunun silah ve cephane deposu bulunmaktaydı. Manisa'daki mühimmat depolarında çok sayıda top, binlerce silah ve bu silahlara ait milyonları aşan sayıda mermi bulunmaktaydı. İzmir ve Menemen'in işgalinden sonra Manisa'daki askeri birliklerde görevli askerlerin yarısından çoğu birliklerini terk ederek dağılmışlardı. Kenti savunacak asker kalmamıştı (Aybars, 1997: 127; Köklü, 1998: 36).

Manisa Mevki Kumandanı Binbaşı Ahmet Zeki Bey askeri depolardaki silah ve teçhizatı korumakla görevliydi. Zeki Bey, silah ve cephaneler ile ilgili ne yapması gerektiği hususunu öğrenmek için Harbiye Nezareti'ne telgraf çekmiştir. Erkan-ı Harbiye Reisi Cevat Paşa'nın şifreli cevabi telgrafi

gecikmeden 22 Mayıs günü Manisa'ya ulaşmıştır. Cevat Paşa'nın bu konudaki emri özetle şuydu:

“İzmir’de Nadir Paşa’dan alınan bir telgrafta Yunanlıların Menemen’i işgalleri ve oradaki mitralyöz ve cephaneliği bilahadise teslim aldıkları maatteessüf bildiriliyor. Devletin Yunanlılara kaptıracak fazla ne bir silahı ve ne de bir fişengi vardır. Binaenaleyh bu gibi tehlikelere maruz mallarla esliha ve cephane ile toplarımızı hiçbir dağdağaya meydan vermemek üzere emin mahallere nakil ettirmenizi rica ve böylece teslimi silah gibi zilletlere meydan bırakılmamasını ehemmiyetle ilave ederim” (Özalp, 1998: I/15).

Bu günlerde işgal bölgesinden iç kısımlara çekilen subay ve askerleri bir kumanda altında toplamak ve milli direniş cephesi oluşturmak üzere Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa tarafından görevlendirilen Albay Bekir Sami Bey, Manisa'ya gitmek üzere hareket etmiştir. 24 Mayıs'ta Manisa'nın işgal edildiğini duyan 56. Tümen komutanı ve 17. Kolordu komutan vekili Albay Bekir Sami Bey Akhisar'da trenden inerek çalışmalarına başlamıştır. Akhisar'da indiği dakikalarda Manisa'nın henüz işgal edilmemiş olduğunu öğrenen Bekir Sami Bey, Manisa Mevki Komutanlığına bir haber göndererek orada mevcut silahların ve cephanelerin geriye Salihli'ye taşınmasını ve kıtaların hazır bulundurulmasını, Yunanlıların gelmesi halinde Salihli taraflarına çekilmelerini emretmiştir. Binbaşı Zeki Bey bu emri aldıktan sonra Topçu Yüzbaşı Rasim Beyle birlikte emrindeki erler ve halkın da yardımlarıyla topları Ahmetli yönünde şehirden çıkardılar. Ancak, İtilaf Devletleri adına silahları depolarda muhafazaya memur İngiliz irtibat subayı, bu cephanelerin ileride Yunanlılara karşı kullanılmasını önlemek için Zeki Beyi tehdit ederek silahları geri getirtmiştir. İngiliz subayı tek başına hiçbir askeri kuvveti olmadığı halde, Zeki Beyin korkaklığı ve beceriksizliğinden yararlanarak silahların iç bölgelere nakline engel olmuştur (Apak, 1990: 17-19; Su, 1982: 15; Köklü, 1998: 37). Bekir Sami Bey'in ısrarlı emirleri üzerine silah ve cephaneler 24/25 Mayıs gecesi ikinci kez şehirden çıkarılmaya çalışılmış fakat yine İngiliz subayının devreye girmesi ile bu girişim de sonuçsuz kalmıştır. Bu başarısız girişimlerden sonra onca top, tüfek ve milyonlarca mermi Yunan birliklerinin eline geçmek üzere terkedilmiş, kışlalardaki çok az sayıdaki birlikler de kışlalarını boşaltarak güç şartlar altında Ahmetli'ye çekilmişlerdi. Türk askerlerinin şehri terk etmesiyle Manisa Yunan işgaline karşı tamamen savunmasız kalmıştır.

Manisa'daki Türklerin ikiye bölündüğü ve işgali sükûnetle karşılamak isteyen grubun direnişçileri tasfiye ettiği günlerde, Venizelos, Manisa'yı işgal iznini Paris Barış Konferansından almıştır. İtilaf Devletlerine göre asayişin temini için Manisa, Aydın ve Ayvalık'ın işgal edilmesi gerekmektedir. Yunanlılar Manisa'nın işgali için, İzmir'in işgalinde olduğu gibi aynı gerekçeyi uydurmuşlar, sözde Rumları Türklerin katliamından kurtarmak istediklerini ileri sürmüşlerdir. Bunun üzerine İngiliz askeri temsilcisi Albay Smith'den Manisa'nın işgali için izin aldıktan sonra, Yunan işgal kumandanı Zafiriyyu Manisa'nın işgali emrini vermiştir (Tekeli-İlkin, 1989: 24; Apak, 1990: 22;

Köklü, 1998: 39). Manisa'yı işgal ile görevlendirilen 5'inci Yunan piyade alayının komutanı Albay Çakalos idi. İşgal için hazırlanan kuvvetler, 5'inci piyade alayından iki tabur, bir topçu taburu, iki ağır makineli tüfek bölüğü, yarım süvari bölüğü ve bir jandarma bölüğünden oluşmaktaydı. Bu kuvvetler Manisa'nın batısında şöyle konumlanmışlardı: Sağ tarafta İzmir'den Bornova ve Sabuncubeli yoluyla gelen takviyeli bir tabur ve jandarma kuvvetleri, sol tarafta, Menemen Boğazı, Muradiye ve Horozköy yoluyla gelen Menemen'deki takviyeli tabur. Bir tabur da Kemalpaşa'da bulunuyordu. Böylece Manisa'ya gelen yollar kontrol altına alınmış oluyordu.

25 Mayıs Pazar günü işgal hazırlıklarını başlatan Çakalos, subaylarından birini bir müfreze askerle ön görüşme için Manisa'ya gönderdi. Manisa Mutasarrıfı ile görüşen Yunan subayı, asayışı sağlamak için ertesi gün geçici olarak Manisa'yı işgal edeceklerini, herhangi bir mukavemetle karşılaşılırsa kan döküleceğini, bu nedenle mukavemet edilmemesi gerektiğini ve sorumluluğun Mutasarrıfta olduğunu bildirdi. Mutasarrıftan gerekli teminatı alarak geldikleri yere döndüler. 26 Mayıs Pazartesi günü Yunan birlikleri hiçbir direnişle karşılaşmadan Manisa'yı tamamen işgal ettiler. Böylece Manisa'nın işgali Mayısın 25'inde başlamış ve 26'da tamamlanmıştır.

Manisa askeri işgal komutanı Albay Çakalos, Manisa halkına bir bildiri yayınladı. Bu bildiriye göre din, idare, belediye, jandarma ve zabıta görevlileri işlerini ve görevlerini yine eskisi gibi yapacaklardı.

Din ve mezhep ayrımı yapılmadan genel olarak halkın ırzı, canı ve malının muhafaza ve güvenlik altında olacağı herkese ilan olunmuştur. İşgal kuvvetlerin gelmesi ile birlikte sıkıyönetim ilan edilmiştir (Uluçay-Gökçen, 1939: 44-46; Tekeli-İlkin, 1989: 93). Böylece Manisa'nın üç yıldan fazla sürecek olan acı ve ıstırap dolu işgal günleri başlamış oldu.

Sonuç

Osmanlı Hükümeti'nin başında Damat Ferit Paşa gibi milli mücadeleye düşman bir Sadrazamın bulunması, İzmir'de aciz ve teslimiyetçi biri olan İzzet Bey'in valilik, Manisa'da valiyle aynı nitelikleri taşıyan Hüsnü Bey' in mutasarrıflık yapıyor olmaları Manisa'yı işgaller karşısında savunmasız bırakmıştır. Bir istila tehdidi karşısında yurtlarını savunabilmek için halkın ancak birlik içinde hareket etmeleri gerekmektedir. Milli mücadele içinde bunun başarılı ve şanlı örneklerini Urfa, Maraş ve Antep halkı vermiştir. Ne yazık ki, Manisa'da Türk halkı arasında işgalcilere karşı bu birlik oluşturulamamıştır. Milli birliğin oluşturulamamasının en önde gelen nedenleri Manisa'daki mülki ve askeri idarecilerin İstanbul Hükümetinin işgallere karşı direnişi yasaklayıcı emirlerini gönüllü olarak uygulamaları, İtilaf Devletleri temsilcilerinin ve yerli Rumların milli direniş cesaretini kırıcı tehditkâr söz ve davranışlarıydı. Manisalı aydınlar işgal tehdidine karşı önlem alınması için başta Sadarete ve Padişaha olmak üzere Ayan Meclisine birçok kez telgraf çekmişler, fakat olumlu bir cevap alamamışlardır. Manisalıların bu çabaları şehirlerini düşman işgalinden koruyamamıştır. İşgalcilere karşı yurdu savunmak

ancak güç ve silah kullanarak başarılabilirdi. Manisa'nın vatanseverleri silahlı halk teşkilatı kurma girişimlerinde bulunmuşlar ancak, bu yöndeki çabaları her defasında mutasarrıf tarafından engellenmiştir. Manisa'nın İzmir'e yakınlığı, Yunanlıların bu bölgeyi ülkelerine ilhak amacıyla çok sayıda asker ve düzenli orduyla Manisa kazası üzerine yürümleri, hem vilayete hem de kazada İstanbul Hükümetinin emrinden çıkmayan yöneticilerin bulunması ve bunların direnişi engellemeleri Manisa'nın savunulmasını imkansız hale getirmiştir. Aynı zamanda Yunanlıların İzmir'de yaptıkları katliam Manisa halkını savunma konusunda ikiye bölmüş, direniş azimlerini kırmıştır. Şehirdeki vatansever aydınlar Yunanlılara karşı bir direnişte bulunamayacaklarını anlayınca bölgenin iç kesimlerinde kurulan kuva-yı milliye teşkilatlarında görev almak için Manisa'yı terk etmişlerdir. Böylece Manisa, işgal karşısında tamamen savunmasız kalmış, 25 Mayıs 1919 günü direniş göstermeden Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Üç yıldan fazla süren işgal döneminde Yunanlılar ve yerli Rumlar çok sayıda Türkü öldürmüşler, işkence ve yağmada bulunmuşlardır. Türk ordusu karşısında yenilen Yunanlılar kaçarken birçok Türk kasaba ve köyünü yaktıkları gibi Manisa'yı da yakmışlar, bu esnada yaklaşık 4500 kadar Türkü katletmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Ahenk Gazetesi* (1918-1919)
- APAK, Rahmi (1990), *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, TTK Yayınları, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1984), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- AYBARS, Ergun (1997) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, DEÜ Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir.
- AYIŞIĞI, Metin (1994), "Milli Mücadelede Manisa", *Manisa Dergisi*, Sayı: 7, Ekim, ss. 3-13.
- BALCIOĞLU, Mustafa (2002), "Batı Anadolu'nun İşgali ve Kuvay-ı Milliye", *Milli Mücadele Tarihi – Makaleler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, , ss. 33-55.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA).
- BAYAR, Celal (1997) *Ben de Yazdım Milli Mücadele'ye Giriş*, C.5, Sabah Kitapçılık ve Ticaret A.Ş., İstanbul.
- BİLGİ, Nejdet (2008), *İstiklâl Yolunda Bestekâr Bir Müftü Ahmet Âlim Efendi*, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları, Manisa.
- BİLGİ, Necdet (2010), "Kuvâ-yı Milliye'de Bir Belediye Başkanı: Bahri Bey" *Milli Mücadele'de Manisa ve Kuva-yı Milliye Sempozyumu (6-7 Kasım 2009)*, Manisa,.
- ÇELEBİ, Mevlüt (1997), "Nasihât Heyeti'nin Manisa'yı Ziyareti", *Manisa Dergisi*, Sayı: 13, Mayıs.

ÇELEBİ, Mevlüt (2005), “Saruhan Sancağında İzmir’in İşgaline Gösterilen Tepkiler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XX, Sayı: 2, Aralık, ss. 17-42.

ÇELEBİ, Mevlüt (1992), *Heyet-i Nasıha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir.

ÇETİNKAYA, Ali (1993), *Milli Mücadele Hatıraları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

DURU, Orhan (2004), *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, Kültür Yayınları, İstanbul.

ERGÜL, Teoman (1991), *Kurtuluş Savaşı'nda Manisa (1919-1922)*, Manisa Kültür Sanat Kurumu Yayını, İzmir.

EROĞLU, Hamza (1982), *Türk İnkılap Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ÖKTEM, Haydar Rüştü (1991), *Mütareke ve İşgal Anıları*, Haz: Zeki Arıkan, TTK Basımevi, Ankara.

KARAL, Enver Ziya (1981), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, TTK Basımevi, Ankara.

KAYGUSUZ, Bezmi Nusret (2002), *Bir Roman Gibi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yay., İzmir.

KÖKLÜ, Nusret (1998), *Manisa İşgalden Kurtuluşa*, Akademi Kitapevi, İzmir.

Köylü Gazetesi

ÖZALP, Kazım (1998), *Milli Mücadele 1919-1922*, C.I, TTK Yayınları, Ankara.

SU, Kamil, (1982), *Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

TEKELİ, İlhan – İLKİN, Selim (1989), *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, TTK Yayınları, Ankara.

TEVETOĞLU, Fethi (1991), *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, TTK Basımevi, Ankara.

ULUÇAY, Çağatay – GÖKÇEN, İbrahim (1939), *Manisa Tarihi*, Manisa Halkevi Yayınları, İstanbul.